

Jan Kudelko

Politechnika Wroclawska
e-mail: jan.kudelko@pwr.edu.pl

Natalia Hop

ECM Group Polska S.A.
e-mail: natalia.hop@gmail.com

Wioletta Kozłowska-Pęciak

Politechnika Wroclawska
e-mail: wioletta.kozlowska-peciak@pwr.edu.pl

Cezary Bachowski

KGHM Polska Miedź S.A.
e-mail: cezary.bachowski@kgm.com

RAPORTOWANIE SPOŁECZNEJ ODPOWIEDZIALNOŚCI BIZNESU W PRZEMYSŁE WYDOBYWCZYM WEDŁUG WYTYCZNYCH *GLOBAL REPORTING INITIATIVE*

CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY RAPORTING IN THE MINING INDUSTRY ACCORDING TO THE GUIDELINESS OF GLOBAL REPORTING INITIATIVE

DOI: 10.15611/noz.2016.3.06

JEL Classification: M140

Streszczenie: Społeczna odpowiedzialność biznesu – *Corporate Social Responsibility* (CSR) – jest przedmiotem zainteresowania wielu firm wiodących w swojej branży. Korzyści z jej wdrożenia upatruje się w poprawie wizerunku przedsiębiorstwa, we wzroście jego konkurencyjności, w redukcji kosztów, polepszeniu relacji z klientami, przychylności władz samorządowych i społeczności lokalnej, a także zwiększeniu satysfakcji pracowników, ich lojalności i motywacji. Jako jeden z czynników wspomagających zarządzanie przedsiębiorstwem jest integralnym elementem strategii służącym do sukcesywnej oceny uzyskanych efektów społecznych i gospodarczych. W tym miejscu przedsiębiorstwa napotykać wiele problemów, z których najważniejszy jest dobór odpowiednich wskaźników i metod raportowania. Warto jednak podjąć się tego wyzwania, gdyż opracowanie raportu świadczy o dojrzałości strategii społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstwa, jak również jest narzędziem komunikacji

i monitorowania postępów w osiągnięciu zamierzonych działań. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie wyników analiz dostępnych materiałów stanowiących części składowe raportów społecznej odpowiedzialności, istotnych z punktu widzenia funkcjonowania przemysłu wydobywczego i jego postrzegania przez konkurencję i społeczeństwo.

Słowa kluczowe: społeczna odpowiedzialność biznesu, przemysł wydobywczy, zarządzanie w przedsiębiorstwie, raportowanie.

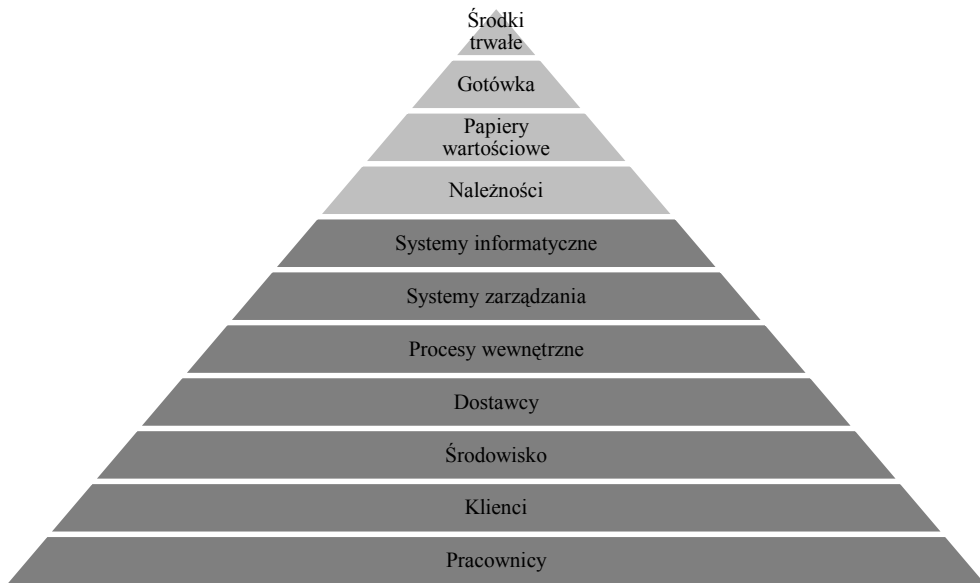
Summary: Corporate Social Responsibility (CSR) is the subject of interest of many leading companies in their field of activity. The benefits of its implementation are seen such in the improvement of company's image, increase of its competitiveness, cost reduction, improvement of the relations with customers, favor of local authorities and local community, and an increase of employees satisfaction, their loyalty and motivation. An integral element of the strategy is the consecutive assessment of achieved social and economic effects. At this point a lot of problems may appear, the most important of which is the selection of appropriate indicators. However, it is worth taking up this challenge, because preparing the report indicates the maturity of Corporate Social Responsibility strategy and becomes a tool for communication and monitoring progress in achieving the set goals.

Keywords: Corporate Social Responsibility, mining industry, management, CSR indicators.

1. Wstęp

Przybliżając ideę społecznej odpowiedzialności biznesu (CSR), należy zaznaczyć, iż jest to podejście, dzięki któremu firmy podczas budowania strategii mają na celu dobrowolne uwzględnianie interesów społecznych oraz problematyki środowiskowej w prowadzonej działalności komercyjnej oraz w stosunkach ze stronami zainteresowanymi. Przedsiębiorstwa, chcąc wzmocnić swoją pozycję na rynku, wdrażają nowe rozwiązania, poszukują nowych pomysłów usprawniających ich funkcjonowanie. Wszelkie zmiany dokonywane są po to, by mogły one osiągnąć przewagę nad konkurencją, a także sukcesywnie zwiększać swoją wartość [Sobol-Wojciechowska, Teodorski 2012; Jarosławska-Sobór 2014]. CSR jest procesem, podczas którego przedsiębiorstwa zarządzają swoimi relacjami z interesariuszami, którzy mogą wywierać wpływ na powodzenie tej działalności. Sposób, w jaki interesariusze postrzegają czynniki generowania wartości, bardzo dobrze obrazuje koncepcja góry lodowej, w której środki trwałe, gotówka, papiery wartościowe i wszelkie należności to tylko jej wierzchołek (rys. 1). Bardzo ważną część stanowią natomiast sfery pozafinansowe [Marcinkowska 2004, s. 63].

W latach dziewięćdziesiątych minionego wieku idea CSR stawała się coraz bardziej popularna. Już wtedy wprowadzono odpowiednie zapisy w dokumentach i strategiach Unii Europejskiej oraz innych krajów, wśród których znalazły się m.in. Stany Zjednoczone i Japonia. W latach późniejszych CSR została zdefiniowana jako

Rys. 1. Koncepcja góry lodowej w kontekście dostrzegania przez interesariuszy czynników generowania wartości

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Marcinkowska 2004, s. 63].

koncepcja, która zakłada, iż firmy decydują się w sposób dobrowolny działać na rzecz czystszej środowiska oraz lepszego społeczeństwa. W roku 2000, podczas trwania lizbońskiego Szczytu Europejskiego, Rada Europejska zaprezentowała dziesięcioletni program społeczno-gospodarczy Unii pn. Strategia lizbońska. Jej celem było uczynienie z Unii Europejskiej najbardziej konkurencyjnej i dynamicznej gospodarki, zdolnej do zrównoważonego rozwoju [Budzyńska i in. 2000]. W lipcu 2001 r. Komisja Europejska opublikowała Zieloną Księgę (*Green Paper*) na temat CSR, która zawiera jedną z najbardziej powszechnych definicji społecznej odpowiedzialności biznesu, tj. „przedsiębiorstwa dobrowolnie uwzględniają aspekty społeczne i ekologiczne w swoich działaniach handlowych oraz w kontaktach ze swoimi interesariuszami”. *Green Paper* był pierwszym dokumentem, który tak szczegółowo określał zasady i sposoby wdrażania społecznej odpowiedzialności biznesu, dając możliwość rozwoju tej działalności na skalę europejską [*Green Paper on the Review...* 2001]. Z powodu braku rozwiązań legislacyjnych w Zielonej Księdze wydano tzw. Białą Księgę, która uzupełnia ją o cztery obszary działań związanych z rozwiązywaniem problemów dotyczących społecznej odpowiedzialności biznesu. Po upływie kilku lat, w 2006 r., ukazał się komunikat pn. Realizacja partnerstwa na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia: uczynienie Europy liderem w zakresie odpowiedzialności społecznej przedsiębiorstw. Strategia ta miała zwiększyć znaczenie polityczne Europy oraz uczynić ją liderem w zakresie społecznej odpowiedzialności

biznesu. Miała także zachęcić przedsiębiorstwa do sukcesywnego zwiększania wysiłków w tym zakresie [*White Paper on a European Communication...* 2006].

Celem artykułu jest przedstawienie wyników analiz dostępnych materiałów stanowiących części składowe raportów społecznej odpowiedzialności, istotnych z punktu widzenia funkcjonowania przemysłu wydobywczego. Materiały te obejmują zagadnienia środowiskowe, społeczne, organizacyjno-korporacyjne oraz aspekty związane z działalnością na rzecz regionu, ujęte w strategii CSR przedsiębiorstwa. To, w jakim stopniu realizowana jest niniejsza strategia, ma istotny wpływ na postrzeganie firmy i jej ocenę przez konkurencję i społeczeństwo. Duży operator górniczy, widoczny na rynku lokalnym, krajowym czy międzynarodowym, z przekonaniem stosuje dobre praktyki i najlepsze standardy, natomiast małe i średnie przedsiębiorstwa, unikając transparentności w niektórych obszarach, nie są zainteresowane raportowaniem. Wynika z tego rola informacyjna niniejszej publikacji, kierowanej do kadry zarządzającej w przemyśle surowcowym. Raportowanie społecznej odpowiedzialności biznesu nie powinno być traktowane jako zło konieczne, lecz jako jeden z elementów wspomagających zarządzanie przedsiębiorstwem i przekładający się bezpośrednio na osiągnięcie innych celów strategicznych.

2. Koncepcja CSR w normie ISO 26 000

W roku 2005 Międzynarodowa Organizacja Normalizacyjna ISO dostrzegła istotę koncepcji CSR i utworzyła w swoich strukturach grupę roboczą ISO ds. odpowiedzialności społecznej. Po upływie pięciu lat, w listopadzie 2010 r., opublikowano normę ISO 26000 jako efekt pracy wielu ekspertów z wspomnianej grupy. Jej podstawowym celem jest promowanie rozumienia CSR oraz pomoc we wdrażaniu zasad społecznej odpowiedzialności i zrównoważonego rozwoju. Norma ta ma szerokie zastosowanie zarówno wśród organizacji prywatnych, publicznych, jak i sektora organizacji *non profit*. Norma ISO 26000 zawiera wiele wytycznych, które mogą być stosowane dobrowolnie i dotyczą głównych obszarów, wszelkich praktyk i zasad związanych z CSR oraz koncepcji społecznej odpowiedzialności, angażowania interesariuszy, integrowania, wdrażania i promowania zachowań odpowiedzialnych społecznie, a także komunikowania efektów działania (rys. 2).

Ma ona zachęcać wszystkie przedsiębiorstwa do korzystania z zawartych w niej zapisów, co przyniesie wymierne korzyści, które wynikają z prowadzenia działalności w sposób społecznie odpowiedzialny. Takie przejrzyste i etyczne zachowanie przyczynia się do uzyskania przewagi konkurencyjnej, polepszenia reputacji przedsiębiorstwa, a także do pozyskiwania oraz utrzymywania klientów i pracowników. Będzie również miało przełożenie na produktywność oraz zaangażowanie pracowników w rozwój firmy [Makuch 2011].

Norma ISO 26000 dostarcza wszystkim organizacjom, niezależnie od ich rodzaju, wielkości i położenia, wytycznych dotyczących [Hop, Kudelko 2013]:

- 1) idei, terminologii i definicji odnoszących się do odpowiedzialności społecznej,
- 2) zasad i procedur dotyczących odpowiedzialności społecznej,
- 3) przekazywania informacji o zaangażowaniu, wynikach i innych obszarach związanych z odpowiedzialnością społeczną,
- 4) źródeł, cech i kierunków rozwoju odpowiedzialności społecznej,
- 5) pogłębiania zaangażowania interesariuszy i ich identyfikacji z organizacją,
- 6) tworzenia, wdrażania i promowania zachowań odpowiedzialnych społecznie w samej organizacji oraz przez stosowane przez nią zasady i praktyki w sferze jej wpływów,
- 7) kluczowych obszarów i zagadnień odpowiedzialności społecznej.

Rys. 2. Kluczowe obszary CSR

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Hop, Kudelko 2013].

Ma ona zachęcać do wyjścia poza nałożone prawem zobowiązania, przy jednoczesnym przestrzeganiu prawa, co jest niezbędnym elementem odpowiedzialności społecznej. Zadania stawiane przed firmami i organizacjami działającymi zgodnie z CSR obejmują:

- ład organizacyjny, na który składają się normy i zasady odnoszące się do zarządzania przedsiębiorstwem; poprawa efektywności zarządzania powinna być celem działań społecznie odpowiedzialnych z tego obszaru;

- ochronę środowiska, która ma uwzględniać minimalizowanie i adaptację zmian klimatycznych oraz ograniczać emisję zanieczyszczeń;
- stosunki pracy, postrzegane nie tylko jako współpraca pracowników wewnątrz przedsiębiorstwa, ale także stosunki między firmą a dostawcami, podwykonawcami oraz konkurencją,
- sprawiedliwe praktyki rynkowe;
- prawidłowe relacje z konsumentami;
- zaangażowanie społeczne – firma działająca zgodnie z zasadami społecznej odpowiedzialności powinna wspierać społeczność lokalną przez działania społeczne.

Norma nie zawiera wskaźników i wymagań do raportowania. Nie jest także przeznaczona do certyfikacji. W swoich założeniach stanowi jedynie punkt wyjścia do opracowania odpowiednich mierników społecznej odpowiedzialności biznesu.

3. Raportowanie społecznej odpowiedzialności biznesu

Przed rozpoczęciem pomiarów efektywności CSR organizacja powinna zastanowić się, czy chce oszacować użyteczność strategii społecznej odpowiedzialności, czy też określić wpływ podjętych działań, na przykład na społeczeństwo. Należy zastanowić się nad wyborem metod oraz narzędzi [Matuszak i in. 2012], ponieważ działania przedsiębiorstw związane ze społeczną odpowiedzialnością mogą być raportowane na wiele sposobów, a także według różnych mierników. Istnieje wiele źródeł zawierających zestawy wskaźników; są to m.in. ISO 14000, UN Global Compact oraz najbardziej znana Światowa Inicjatywa Sprawozdawcza (Global Reporting Initiative – GRI). Każda firma może jednak używać własnych wskaźników, które będą się odnosiły do kluczowych obszarów społecznej odpowiedzialności biznesu.

W związku z tym nasuwa się myśl o konieczności ujednoczenia sposobu raportowania przez wprowadzenie takich standardów, które pomogłyby w realnej ocenie wpływu organizacji na otaczające je środowisko i społeczeństwo. Raportowanie stałoby się bardziej powszechne i pomocne przy pomiarze efektywności przedsiębiorstw i ich porównaniu.

Aktualnie bardzo ważną cechą wszystkich firm staje się ich transparentność działania, co oznacza, że każda firma, chcąc być konkurencyjna i dobrze postrzegana, powinna dbać także o strefy pozafinansowe. W tym przypadku bardzo skutecznym narzędziem zarządzania może być raportowanie czynników pozafinansowych, czyli informowanie o swojej działalności i jej skutkach. Wśród sposobów informowania interesariuszy o tym, jak przedsiębiorstwo wdraża zasady CSR, jest publikacja cyklicznych raportów społecznej odpowiedzialności biznesu [<http://www.odpowiedzialnybiznes.eu>].

Wiele osób może zastanawiać się nad słuszością raportowania, ponieważ raporty ujawniają informacje, które mogą być wykorzystywane przez konkurencyjne firmy. Jednak w dzisiejszych czasach o wiele ważniejsze stają się reputacja oraz zaufa-

nie. Według przeciwników CSR powszechne jest stwierdzenie, że jedyną miarą firmy jest zysk, a trudno zmierzyć i porównać z konkurencją aspekty dotyczące ochrony środowiska i sprawiedliwości społecznej. Raporty społeczne ukazują podjęte przez firmę działania prospołeczne, które można zmierzyć i porównać. Znajdziemy w nich wiele dobrych praktyk, na różne sposoby dbających o środowisko i przede wszystkim o swoich pracowników, szanując ich potrzeby i przestrzegając kodeksów etycznych. Raportowanie społeczne staje się coraz bardziej popularne. Coraz więcej przedsiębiorstw decyduje się na ich wydawanie, także Unia Europejska oraz rządy poszczególnych państw coraz silniej wspierają raportowanie danych pozafinansowych.

Raporty społeczne powinny przedstawiać podsumowanie działalności w zakresie CSR oraz stanowić źródło wszelkich informacji na temat długotrwałej strategii społecznej odpowiedzialności biznesu. Najbardziej kompleksowe wytyczne dotyczące raportowania zapewnia Światowa Inicjatywa Sprawozdawcza, dostarczając zestaw rozbudowanych wytycznych, które pokrywają wiele obszarów.

Początkowo raporty społecznej odpowiedzialności znacznie się różniły. Brak mierników i wytycznych powodował, że przedsiębiorstwa, próbując się pokazać od jak najlepszej strony, podawały tylko wybrane, najbardziej korzystne dla siebie informacje. Tak powstałe raporty były bardzo trudne do oceny i porównania. Nadal możliwe jest raportowanie według własnych wskaźników, opierających się na informacjach zawartych w normie ISO 26 000, jednak większość przedsiębiorstw decyduje się na stosowanie wytycznych wprowadzonych przez *Global Reporting Initiative* (GRI), które także opierają się na normie ISO 26 000. Standard GRI zawiera zbiór wskaźników ułatwiających tworzenie raportu. Tak powstałe raporty są bardziej przejrzyste, łatwiejsze do porównania, a przede wszystkim dzięki temu łatwiej ocenić postępy każdej firmy [Przybylak, Wojtkowiak 2013].

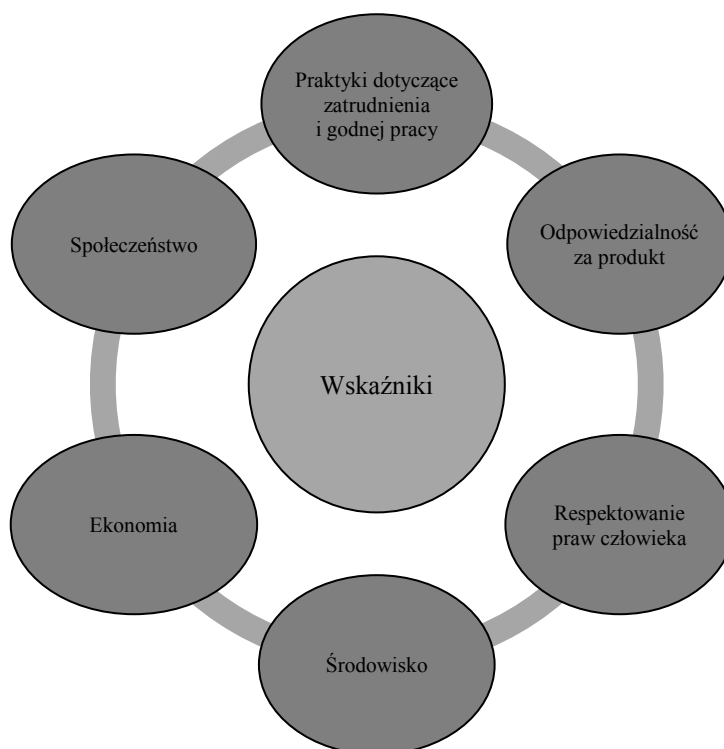
Według ankiety przeprowadzonej w 2013 r. przez firmę Klynfeld Peat Main Gorderler [KPMG International 2013] około 80 ze 100 największych firm w ponad czterdziestu krajach całego świata opracowuje raporty dotyczące CSR zgodnie z wytycznymi GRI. Wytyczne te są stosowane także przez polskie firmy przemysłu wydobywczego. Wskaźniki w nich zawarte pomagają w mierzeniu efektywności społecznej odpowiedzialności biznesu w firmach sektora górniczego.

4. Raportowanie według wytycznych *Global Reporting Initiative*

Światowa Inicjatywa Sprawozdawcza to niezależna i międzynarodowa sieć interesariuszy, która opracowała wytyczne stosowane przy tworzeniu sprawozdań z działalności społecznie odpowiedzialnej. W Polsce punktem zwrotnym w tworzeniu raportów było przetłumaczenie z języka angielskiego w 2008 r. wytycznych do raportowania.

GRI przedstawia zagadnienia, które mają być zawarte w wykonanym sprawozdaniu, a są to przede wszystkim wizja i strategia organizacji, z przedstawioną stra-

tegią zrównoważonego rozwoju, jej profil zawierający przegląd struktury i działań organizacji, a także zakres raportu. Ważnym zagadnieniem jest tutaj także opis struktury organizacyjnej oraz programów działań i systemów zarządzania. Kolejnymi kwestiami zawartymi w sprawozdaniu są wskaźniki zawartości (*GRI Content Index*) oraz wskaźniki wyników. Pierwsza grupa wskaźników jest przedstawiona w formie tabeli dostarczonej przez organizację składającą sprawozdanie. Tabela ta wskazuje, w którym miejscu znajdują się informacje w raporcie organizacji. Druga grupa wskaźników – wskaźniki wyników, służy do oceny wpływu czy też oddziaływania organizacji, obejmuje wskaźniki wyników ekonomicznych, środowiskowych, społecznych oraz zintegrowanych. Na rysunku 3 przedstawiono kategorie wskaźników w ramach GRI.

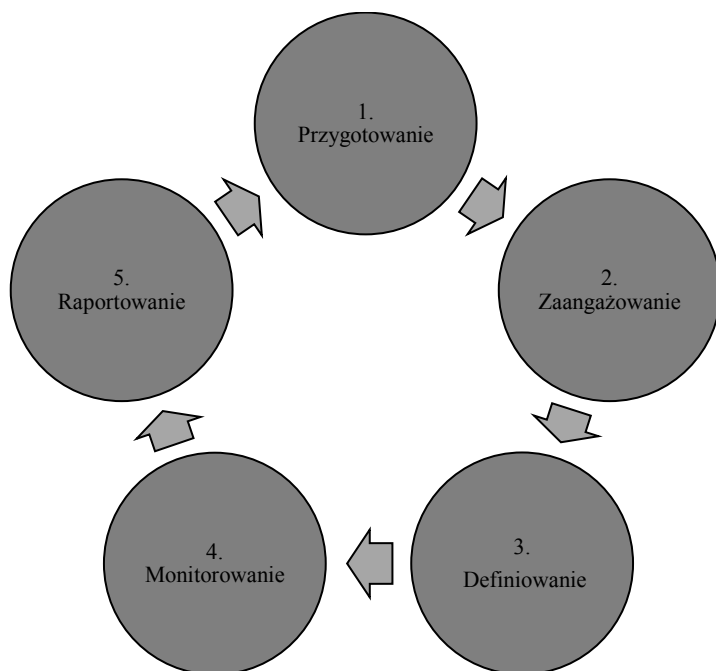
Rys. 3. Kategorie wskaźników w ramach *Global Reporting Initiative*

Źródło: opracowanie własne.

Pierwsza kategoria „Praktyki dotyczące zatrudnienia i godnej pracy” obejmuje przede wszystkim takie parametry, jak samozatrudnienie, ale także stosunki panujące między pracownikami, higienę pracy, wszelkie szkolenia oraz edukację pracowników, różnorodność i równość szans. „Odpowiedzialność za produkt” – pod tym

hasłem kryje się odpowiedzialność za zdrowie oraz bezpieczeństwo konsumentów, znakowanie produktów i usług czy komunikacja marketingowa. Kolejna kategoria – „Respektowanie praw człowieka” – jest bardzo ważna, obejmuje bowiem takie aspekty, jak praca dzieci, przymus pracy, dyskryminacja oraz przede wszystkim bezpieczeństwo. „Wpływ środowiskowy” to kategoria, w której wymienić można następujące aspekty: energia, woda, bioróżnorodność, ścieki i odpady, transport oraz ogólne wydatki i inwestycje na ochronę środowiska. Biorąc pod uwagę kategorię „Wpływ ekonomiczny”, musimy wziąć pod uwagę wyniki ekonomiczne, obecność na rynku oraz pośrednie wpływy ekonomiczne. Ostatnią kategorią, ale nie najmniej ważną, jest „Społeczeństwo” – w tym przypadku aspektami są tu korupcja, polityka publiczna czy też zachowanie konkurencyjne. Jednym z najważniejszych elementów najnowszej generacji wytycznych była pomoc przedsiębiorcom w przedstawieniu najważniejszych informacji z zakresu zrównoważonego rozwoju [<http://global-reporting.org>].

W poradniku GRI proponuje się pięć etapów procesu raportowania (rys. 4). Pierwszy z nich polega na przygotowaniu organizacji do kolejnych etapów oraz obejmuje zarys tego, jak będzie wyglądał ostateczny raport. Na tym etapie powstają wizja oraz harmonogram działań. Kolejny (zaangażowanie) ukazuje, jak identyfiko-

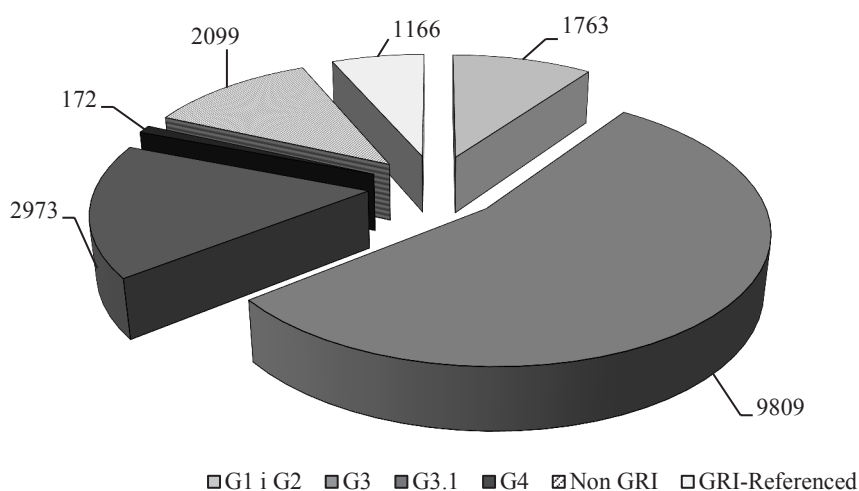

Rys. 4. Etapy raportowania według *Global Reporting Initiative*

Źródło: opracowanie własne na podstawie poradnika GRI.

wać interesariuszy, omawiać wątpliwości, aby podjąć decyzje w kwestii raportowania. Definiowanie jest trzecim krokiem, w którym określa się zawartość raportu, uwzględniając zaangażowanie interesariuszy oraz analizę zobowiązań organizacji i możliwości pomiaru. Na tym etapie podejmuje się także decyzję co do aspektów i wskaźników, które będą dodane do raportu. Monitorowanie to kolejny etap, w którym opisuje się, jak należy gromadzić informacje do tworzenia raportu społecznego. To właśnie tutaj przedstawia się propozycje dotyczące zwiększenia efektywności analizy danych. Ostatni etap to wybór formy, pisanie oraz kończenie raportu. Należy w nim zwrócić uwagę na to, aby powstały raport był zrozumiały dla odbiorców [Pałkowska 2012].

Celem raportującej organizacji jest skupienie w jednym raporcie aspektów ekonomiczno-finansowych, społecznych i środowiskowych, jako permanentnych elementów zrównoważonego rozwoju. Z każdym rokiem raportowanie społeczne staje się coraz bardziej popularne. To właśnie GRI odgrywa ważną rolę w promowaniu rozwoju raportowania i tworzy kolejne edycje zawierające wytyczne (rys. 5).

Rys. 5. Ilościowy podział raportów

Źródło: opracowanie własne na podstawie [<http://globalreporting.org>].

Rysunek 5 przedstawia ilościowy podział raportów ze względu na rodzaj wytycznych stosowanych podczas tworzenia raportów. Wykres został wykonany na podstawie danych GRI (raporty znajdujące się w bazie GRI). Największą część raportów stanowią te wykonane według wytycznych G3, następnie G3.1. Najmniej raportów znajduje się w grupie wytycznych G4 ze względu na to, że zostały one niedawno wprowadzone i nadal możliwe jest używanie wcześniejszych wersji.

4.1. Wytyczne GRI G3 oraz G3.1

W latach 2003-2006 GRI opracowywała wytyczne do sporządzania raportów o tematyce gospodarczej, ekologicznej oraz na temat społecznych aspektów działalności, usług przedsiębiorstwa i produktów. Efektem pracy było powstanie w 2006 r. wytycznych G3, które uaktualniono w roku 2011, tworząc wytyczne G3.1. Bez zmian pozostała struktura dokumentu oraz ogólne obszary działalności organizacji.

Obie wersje składają się z dwóch działów. W pierwszym znajdziemy informacje, jak raportować, a w drugim, co powinno być raportowane. Zarówno według G3, jak i G3.1 w raporcie powinny znaleźć się informacje o strategii oraz profilu organizacji, a także podejścia do zarządzania. Powinny być także zawarte wskaźniki wyników, podzielone na trzy kategorie: wskaźniki ekonomiczne, środowiskowe oraz społeczne. Pierwsza to mierniki, które dotyczą wpływu organizacji na efekty ekonomiczne interesariuszy, a także na systemy gospodarcze. Wskaźniki ekonomiczne głównie przedstawiają wpływ finansowy organizacji na otaczające ją społeczeństwo oraz przepływ kapitałów. Wskaźniki środowiskowe przede wszystkim określają wpływ działalności przedsiębiorstwa na środowisko. Obejmują także wyniki związane z ochroną środowiska oraz inne istotne informacje związane z oddziaływaniem na przyrodę. Ostatnią kategorią są wskaźniki społeczne, które składają się z następujących podkategorii: praktyki zatrudnienia i godna praca, respektowanie praw człowieka, społeczeństwo i odpowiedzialność za produkty [<http://globalreporting.org>].

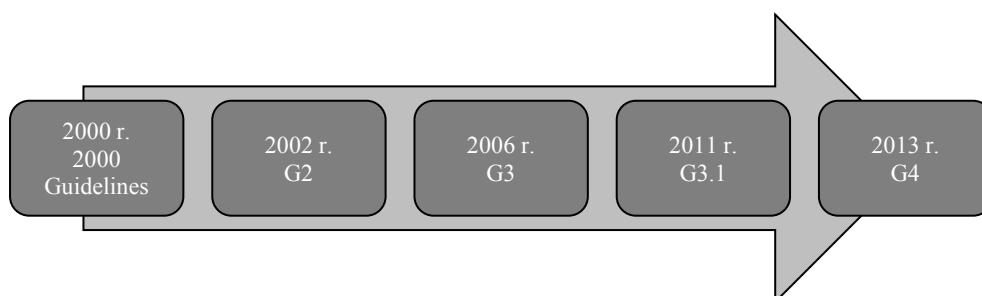
Wskaźniki każdej kategorii podzielone są na wskaźniki podstawowe – istotne dla większości oraz dodatkowe – istotne dla wybranych organizacji. Tabela 1 przedstawia kategorie wskaźników, aspekty oraz podział na wskaźniki podstawowe i dodatkowe (wskaźniki dodatkowe zostały pogrubione), a także mierniki, które są zawarte w poszczególnych grupach. Tworząc raport zgodnie z wytycznymi G3 lub G3.1, jego autorzy powinni wskazać poziom, który został osiągnięty w zakresie aplikacji zasad raportowania. W tym celu stworzono trzy poziomy aplikacji: A – poziom zaawansowany, B – poziom średniozaawansowany i C – poziom podstawowy. Wszystkim poziomom odpowiadają pewne kryteria raportowania, które stanowią miarę stopnia aplikacji.

Gdy raport jest weryfikowany przez niezależny podmiot zewnętrzny oraz organizacja stosuje się do wytycznych GRI, dodatkowo do oznaczenia poziomu aplikacji dopisywany jest symbol „+”, przykładowo B+. Zadeklarowane poziomu aplikacji mają na celu powiadomienie odbiorców raportu o stopniu zastosowania wytycznych, a także dostarczenie informacji autorom o możliwościach sukcesywnego rozwoju.

4.2. Wytyczne GRI G4

Od 2000 r. powstało pięć wersji wytycznych GRI, kolejno: 2000 Guidelines (2000 r.), G2 (2002 r.), G3 (2006 r.), G3.1 (2011 r.) oraz G4. Etapy powstawania nowych wersji zostały przedstawione na rys. 6. Najnowsze wytyczne G4 zostały ogłoszone

w maju 2013 r., po przeszło dwóch latach konsultacji i prac interesariuszy z całego świata. Zgodnie z nowymi wytycznymi mają być sporządzane wszystkie raporty publikowane po 31 grudnia 2015 r. [Greszta 2001]. Uaktualniona wersja znalazła swoje zastosowanie we wszystkich typach organizacji, zarówno *profit* i *non profit*. Wytyczne te są pewnego rodzaju wskazówkami dotyczącymi raportowania naruszeń kodeksów i norm postępowania w sprawie zrównoważonego rozwoju. Są bardzo przejrzyste i odpowiednie, nawet dla użytkowników, którzy nie mają dużego doświadczenia w tworzeniu raportów.

Rys. 6. Kolejne edycje wytycznych GRI

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Greszta 2001].

Wytyczne G4 zostały podzielone na dwa działy: „Reporting Principles and Standard Disclosures”, w którym zawarte są informacje na temat tego, co powinno podlegać raportowaniu, oraz „Implementation Manual” w którym opisane zostały wytyczne dotyczące tego, jak powinno się raportować. Dostępny jest również zbiór informacji dotyczących stosowania zasad, przygotowania informacji oraz część zawierająca opis interpretacji zagadnień zawartych w wytycznych. Cały zbiór dostępny jest w formie załącznika.

Nowością w raportowaniu G4 jest podział na dwa poziomy raportowania. Poziom podstawowy (*core*) oraz poziom rozszerzony (*comprehensive*). Poziom podstawowy oznacza raportowanie przynajmniej jednego wskaźnika dla każdego z głównych tematów, natomiast rozszerzony zobowiązuje do raportowania wszystkich wskaźników. W tabeli 1 przedstawiono podział na kluczowe tematy oraz wskaźniki dla poziomów *core* i *comprehensive*. Bardzo ważnym aspektem jest to, że wytyczne G4 dają wielu firmom możliwość tworzenia zrównoważonej przyszłości. W nowej wersji nie obowiązuje już podział na poziomy aplikacji A, B, C. Pojawiły się natomiast nowe wytyczne, dotyczące ujawniania kwestii zarządczych oraz informacji na temat sposobu podejmowania decyzji. W uaktualnionej wersji, jako priorytet, ustalono wsparcie firm w prezentowaniu najbardziej istotnych informacji na temat CSR. Według G4 w raporcie będą przedstawione te informacje, które są kluczowe i istotne

w działaniach firmy. Aktualnie raportowanie GRI G4 jest wdrażane systematycznie w wielu krajach na świecie. Pośród raportów umieszczonych w bazie *Global Reporting Initiative* jedynie 15 zostało wykonanych według najnowszych wytycznych.

Według przeprowadzonych badań raportowanie społeczne jest jedną z praktyk biznesowych, które stały się pewnym standardem na świecie. Wśród wielu firm poddanych badaniom (4100 firm) aż 71% sporządza raporty społecznej odpowiedzialności. Porównując te wyniki z rokiem 2011 (64%), możemy łatwo zauważyć, że liczba przedsiębiorstw biorących udział w raportowaniu ciągle rośnie. Biorąc pod uwagę wykorzystanie standardów dotyczących tworzenia raportów, stwierdza się, że aż 78% firm korzysta z wytycznych *Global Reporting Initiative*. W Polsce przeprowadzono badanie „Raportowanie CSR w Polsce 2013”, według którego w 2012 r. powstało 41 raportów, z czego 69% zostało sporządzonych według wytycznych GRI. Raportowanie w naszym kraju nie jest jeszcze tak rozwinięte jak na świecie, jednak ten sposób informowania interesariuszy o swojej działalności jest wykorzystywany coraz częściej [Ćwik 2013].

5. Raportowanie w przemyśle wydobywczym

GRI w roku 2010 opublikował dodatek do wytycznych G3, dotyczący raportowania przedsiębiorstw z sektora górniczego i metalurgicznego. Do podstawowych aspektów oraz mierników (G3) zostały dodane cztery elementy w obszarze społecznym (drobna działalność górnicza i rzemieślnicza, wysiedlenia, planowanie likwidacji, gospodarka materiałowa) oraz jedenaście wskaźników MM (*Mining and Metals*), które zaliczono do grupy podstawowych wskaźników [Kulczycka, Wirth 2010]. Dodatkowo pojawiło się dziewięć komentarzy, które mają na celu pogłębienie informacji umieszczonych we wskaźnikach. Tabela 1 przedstawia dodatkowe wskaźniki (MM1-MM11) wraz z ich opisem.

Na rysunku 7 zestawiono 496 raportów sektora górniczego (2013 r.), znajdujących się w bazie GRI. Podzielono je ze względu na rodzaj wytycznych, według których były tworzone. Najwięcej organizacji raportowało według wytycznych G3 (wytyczne G4 do 31 grudnia 2015 r. były opcjonalne). Z dostępnych informacji wynika, że dotychczas jedynie osiem firm sektora górniczego opublikowało swój raport społecznej odpowiedzialności, opierając się na wytycznych G4, co jest prawdopodobnie spowodowane tym, że w analizowanym okresie wytyczne G4 nie były jeszcze obowiązujące – były one wymagane dopiero po 31 grudnia 2015 r.

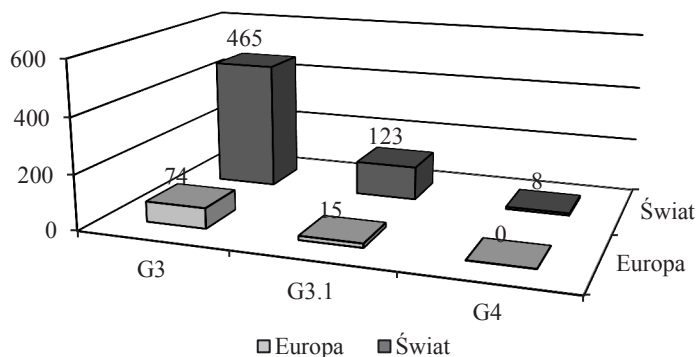
Rysunki 8-9 prezentują dane dotyczące raportów sektora górniczego opublikowanych w latach 2008-2013. Jak łatwo zauważyć, liczba publikowanych raportów od początku analizowanego okresu zwiększała się. Jedynie w roku 2013 liczba była mniejsza niż w roku poprzedzającym.

Rysunek 9 przedstawia liczbę raportów opublikowanych w roku 2013 w poszczególnych regionach.

Tabela 1. Propozycje wskaźników *Mining and Metals* w CSR

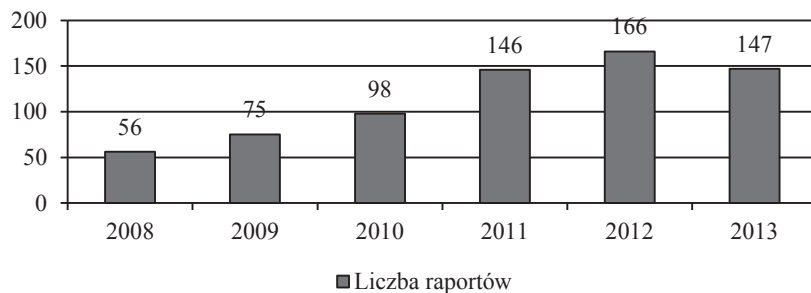
Kategoria	Aspekt	Symbol wskaźnika	Opis wskaźnika
Środowisko	Bioróżnorodność	MM1	Wielkość, powierzchnia gruntu (dzierzawiona lub własna, przeznaczona pod działalność produkcyjną lub wydobywczą) zniszczona, naruszona lub zrehabilitowana
		MM2	Liczba oraz wartość procentowa całkowitych terenów zidentyfikowanych jako wymagające planów zarządzania bioróżnorodnością, z uwzględnieniem wymaganych prawem kryteriów, liczba (wartość procentowa) tych kryteriów, które mają takie plany
	Emisje, ścieki, odpady	MM3	Całkowita ilość nadkładu, skał, górniczych odpadów eksploatacyjnych, szlamów, mulów oraz związane z nimi typy ryzyka
Praktyki zatrudnienia i godna praca	Relacje między pracownikami a kierownictwem	MM4	Liczba strajków i przerw w pracy trających dłużej niż tydzień
	Respektowanie praw człowieka	MM5	Łączna liczba działań realizowanych na obszarach zamieszkałych przez ludność rdzenną i na obszarach przyległych, liczba, wielkość procentowa lub wskazanie miejsc, w których zawarte są formalne porozumienia z ludnością rdzenną
Wpływ na społeczeństwo	Społeczność lokalna	MM6	Liczba i opis znaczących sporów dotyczących własności gruntów, przyjętych praw zwyczajowych społeczności lokalnej i ludności rdzennej
		MM7	Stopień, w jakim zastosowano mechanizmy skarg w rozwiązywaniu sporów dotyczących własności gruntów, zwyczajowych społeczności lokalnej oraz ludności rdzennej, wyniki zastosowania mechanizmu
	Drobna działalność górnicza i rzemieślnicza	MM8	Liczba i procent działających przedsiębiorstw na obszarach, na których ma miejsce drobna działalność górnicza i rzemieślnicza, związana z górnictwem oraz na terenach przyległych do tych obszarów, wynikające i związane typy ryzyka oraz działania podjęte w celu łagodzenia skutków tych rodzajów ryzyka
	Wystiedlenia	MM9	Miejsca, gdzie zostały przeprowadzone wysiedlenia, liczba gospodarstw domowych, które podległy wysiedleniu w każdym z miejsc, w których takie wysiedlenia były przeprowadzone, jak wysiedlenia wpłynęły na źródła utrzymania osób wysiedlonych
	Planowanie likwidacji	MM10	Liczba i procent operacji, które podlegają pod plany likwidacji
Odpowiedzialność za produkty	Gospodarka materiałowa	MM11	Programy i postępy w tworzeniu gospodarki materiałowej

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Marcinkowska 2004, s. 63].

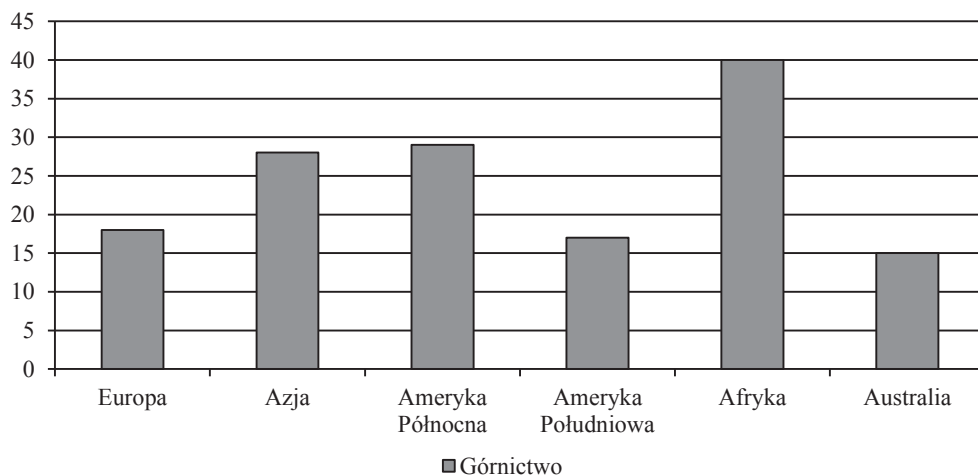
Rys. 7. Podział raportów ze względu na wytyczne GRI z podziałem na G3, G3.1 i G4

Źródło: opracowanie własne na podstawie [<http://globalreporting.org>].

Rys. 8. Liczba raportów podmiotów z sektora górnictwa w latach 2008-2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie [<http://globalreporting.org>].

Rys. 9. Liczba raportów przedsiębiorstw z sektora górnictwa w poszczególnych regionach w 2013 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [<http://globalreporting.org>].

Najwięcej raportów opublikowano w Afryce, najmniej natomiast – w Australii. Warto wspomnieć, iż w bazie GRI nie są zarejestrowane wszystkie raporty społecznej odpowiedzialności, które są tworzone na całym świecie przez różne organizacje.

6. Raportowanie w KGHM Polska Miedź S.A.

Istotny dla promocji CSR w Polsce jest tzw. *Respect Index*, utworzony 19 lipca 2009 r. na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie. W dniu 16 grudnia 2015 r. GPW ogłosiła skład indeksu spółek odpowiedzialnych społecznie. Odnotowano 23 firmy, w tym największe i najbardziej znane: KGHM, PGE, PGNiG, PKN Orlen i PZU.

KGHM Polska Miedź S.A., jako wiodąca spółka w przemyśle wydobywczym, prowadzi działania na rzecz CSR zgodnie ze standardami międzynarodowymi w następujących obszarach strategicznych:

- sprawne zarządzanie – zgodnie z zasadami ładu korporacyjnego i etyki,
- odpowiedzialny pracodawca – prowadzący przejrzystą i opartą na dialogu politykę kadrową,
- dobry sąsiad – będący zaufanym liderem, współpracujący ze swoim otoczeniem,
- innowator przyjazny środowisku – stosujący najwyższe standardy oraz poszukujący innowacyjnych ekoefektywnych rozwiązań operacyjnych.

Realizacja CSR ma odzwierciedlenie zarówno w kontekście branżowym, organizacyjno-korporacyjnym, jak i społecznym [Hop, Kudelko 2013]. Badania przeprowadzone na zlecenie spółki ukazują, że ponad 70% mieszkańców regionu dostrzega zaangażowanie firmy w działania na rzecz rozwoju społeczności lokalnej, na przykład w obszarze kultury, nauki i sportu. Prawie 60% mieszkańców docenia prowadzone inwestycje na rzecz regionu, a 42% zauważa działalność związaną z ochroną środowiska. Potwierdzeniem prowadzenia przez firmę przejrzystej polityki informacyjnej i mającej na celu promowanie najwyższych standardów odpowiedzialnego biznesu jest przynależność do wspomnianego indeksu *Respect Index* Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie [*Raport odpowiedzialny biznes...* 2013].

KGHM Polska Miedź S.A. od 2013 r. znajduje się w rankingu odpowiedzialnych firm ogłaszanych przez Dziennik Gazetę Prawną. W tabeli 2 przedstawiono porównanie dwóch lat, w których w roku 2014 spółka uplasowała się o dwa miejsca wyżej, zdobywając 35 punktów więcej niż w roku poprzednim [*Ranking...* 2013; 2014].

Tabela 2. Pozycja KGHM Polska Miedz S.A. w rankingu odpowiedzialnych firm według gazety Dziennik Gazeta Prawna

Rok	Miejsce	Suma punktów
2014	50	343
2013	52	308

Źródło: opracowanie własne na podstawie [*Ranking odpowiedzialnych firm – nowe wytyczne...*].

KGHM Polska Miedź S.A. jako jedna z pierwszych firm w Polsce stworzyła raport CSR w roku 2012. Pierwszy raport dotyczy działań w obszarze odpowiedzialności społecznej za lata 2010-2011, drugi, opublikowany w 2013 r., przedstawia efekty działalności Spółki w 2012 roku. Dwa dotychczas sporządzone raporty bardzo dobrze obrazują wkład i zaangażowanie firmy w działania związane z CSR. Są to przede wszystkim działania wspierające społeczeństwo, środowisko, a także pracowników. Bezpośrednim powodem powstania pierwszego raportu spółki była chęć zebrania informacji dotyczących odpowiedzialności społecznej KGHM Polska Miedź S.A. i podzielenie się nimi z interesariuszami [Raport... 2012]. Publikacja została stworzona zgodnie z wytycznymi Światowej Inicjatywy Sprawozdawczej G3.1, poziom aplikacji wskaźników – C. Powstały dokument składa się z pięciu rozdziałów. Na końcu umieszczony został indeks GRI z wykorzystanymi wskaźnikami oraz odwołaniami do treści raportu. Raport dotyczący lat 2010-2011 okazał się sukcesem. Został wyróżniony przez Ministerstwo Gospodarki w 2012 r. w konkursie na najlepiej sporządzony raport z zakresu CSR. Doceniono w nim przede wszystkim zestawienie aspektów ekonomicznych oraz społecznych [Raport... 2013].

W 2013 r. spółka, chcąc się doskonalić, rozszerzyła proces raportowania i przeszła z poziomu aplikacji C na poziom B. W raporcie dotyczącym działań w obszarze CSR w roku 2012 znajduje się szesnaście wskaźników profilowych i o dwanaście wskaźników tematycznych więcej niż w poprzednim (tab. 3). Pogłębione zostały wątki dotyczące nadzoru i zarządzania organizacją, dostawców, praw człowieka oraz produktu. Twórcy raportu starali się ująć w nim kwestie ważne z perspektywy biznesowej, branży, a także wdrażanej strategii zrównoważonego rozwoju i odpowiedzialnego biznesu. Spółka przyjęła roczny cykl raportowania, a w kolejnych latach planuje przygotowanie organizacji do raportowania, wykorzystując rozwiązania IT zwiększające jakość raportowanych informacji. KGHM Polska Miedź S.A. planuje także przejście na nowy standard raportowania, GRI G4, rozszerzenie zasięgu raportu oraz weryfikację zewnętrzną [Raport... 2013].

Tabela 3. Wskaźniki raportowane przez KGHM Polska Miedź S.A.

Kategoria	Wskaźniki
Ekonomia	EC1, EC3, EC5, EC6, EC8
Środowisko	EN1, EN3, EN4, EN7, EN8, EN16, EN22
Zatrudnienie i godna praca	LA1, LA2, LA3 , LA4, LA7, LA8, LA9 , LA10
Respektowanie praw człowieka	HR4, HR5, HR6, HR7
Wpływ na społeczeństwo	SO4, SO8
Odpowiedzialność za produkty	PR2, PR9

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportów KGHM Polska Miedź S.A.

W zestawieniu w tab. 3 pogrubiono kategorie i wskaźniki raportowane tylko w 2012 r. Możemy zauważyć, że firma raportuje coraz więcej wskaźników. W treści drugiego raportu możemy już zauważyć zaznaczone wskaźniki, co ułatwia odnalezienie konkretnych informacji w krótszym czasie.

7. Analiza raportów i propozycja zmian w raportowaniu KGHM Polska Miedź S.A.

Rozpoczęcie mierzenia efektywności CSR ułatwia porównywanie danych, ponieważ wyniki prezentowane są w formie przejrzystego raportu. Małe przedsiębiorstwa, które byłyby zainteresowane raportowaniem, mogłyby wprowadzać raporty z własnymi wskaźnikami, obejmującymi główne obszary CSR. W zakresie społeczeństwa mogą to być wszelkie środki przeznaczone na społeczności lokalne, z podziałem na finansowe oraz pozafinansowe. Biorąc pod uwagę środowisko, warto przedstawiać zużycie energii, wody i materiałów, a także emisję gazów cieplarnianych. W zakresie badania rynku wskaźnikami mogą być przychody, nowi klienci, rozszerzenie działalności. Analizując miejsce pracy, można użyć wskaźników dotyczących zadowolenia pracowników z wykonywanej pracy, liczby pracowników, liczby chętnych na dane stanowisko, liczby pracowników odchodzących z firmy itp. Wszystkie wskaźniki mogą być mierzone na podstawie dokumentów przedsiębiorstw.

Można także dokonać podziału na wskaźniki zarówno ilościowe, jak i jakościowe (ilościowe, czyli wysokość środków rozdysponowanych na konkretne cele zdefiniowane w odpowiednich pakietach aplikacyjnych, obejmujące podmioty prywatne, organizacje, instytucje, działalność edukacyjną, naukową, zdrowotną, kulturalną, sportową, wychowawczą lub promocyjną, a wskaźniki jakościowe to przede wszystkim jakość wykonywanych usług, zadowolenie klientów, satysfakcja pracowników, dostawców, które mogą być mierzone na podstawie zebranych opinii).

Opracowany raport dla mniejszych firm nie musiałby być tak obszerny, jak raporty opracowywane przez duże przedsiębiorstwa. Może on zawierać krótsze opisy oraz prezentować kluczowe informacje w formie przejrzystych tabel. Mimo możliwości stworzenia własnych mierników wiele firm korzysta z gotowych wytycznych i wskaźników, ponieważ wtedy łatwiej porównywać osiągnięcia przedsiębiorstwa z innymi konkurencyjnymi firmami. Jest to także pewnego rodzaju ułatwienie, ponieważ przedsiębiorstwo może skupić się na kompletowaniu danych do raportu i jego sporządzeniu, a nie na doborze i tworzeniu nowych wskaźników.

KGHM Polska Miedź S.A. tworzy swoje raporty według wytycznych GRI, korzystając z gotowych wskaźników, jednak nie zastosował tych opracowanych przez Światową Inicjatywę Sprawozdawczą dla przedsiębiorstw sektora górniczego (MM – *Mining and Metals*). W przyszłych raportach powinny być brane pod uwagę także wskaźniki z grupy MM1-MM11.

Tabela zbiorcza zawierająca wskaźniki GRI, umieszczana na końcu każdego z omawianych raportów, powinna, oprócz opisów wskaźników i numerów stron, zawierać także skrócone informacje na temat tego, co raportuje spółka w ramach danego wskaźnika. Pozwoli to czytelnikowi od razu zapoznać się z osiągnięciami firmy.

Analizując dotychczasowe raporty KGHM Polska Miedź S.A., można stwierdzić, że są one łatwe do porównania i bez problemów można odnaleźć w nich nie-

zbędne informacje na temat każdego ze wskaźników. Jednak w kilku przypadkach dostępne informacje są trudne do znalezienia. Na przykład w raporcie za rok 2012 dokonano korekt we wskaźnikach EN3 oraz EN4 w związku z nowymi sposobami kalkulacji. Dane zostały przygotowane na podstawie wytycznych Głównego Urzędu Statystycznego. Przez wprowadzone zmiany nie można bezpośrednio porównać podobnych obszarów z innych raportów. Utrudnieniem w tym przypadku jest informacja o wprowadzonych korektach w obliczeniach, która znajduje się jedynie na początku raportu. Czytelnik, którego interesuje porównanie tej konkretnej informacji, może nie znaleźć go w dalszej części opracowania.

8. Podsumowanie

Zasady *Global Reporting Initiative* tworzą zbiór wytycznych raportowania ekonomicznych, środowiskowych oraz społecznych aspektów funkcjonowania przedsiębiorstwa. Są one przeznaczone do wykorzystania przez organizacje różnych wielkości, dowolnego sektora działalności i podlegają ciągłemu doskonaleniu na bazie wielostronnych konsultacji.

Dla przemysłu wydobywczego powszechne jest stosowanie zasad GRI, ale w odniesieniu do górnictwa rud metali uwzględniany jest także suplement wskaźników MM (*Minerals and Mining*), co jest istotne dla łańcucha produkcyjnego zawierającego hutnictwo i rafinację. Największy krajowy operator górniczy KGHM Polska Miedź S.A., zgodnie z dobrymi praktykami raportowania, stosuje:

- w obszarze sprawozdawczości finansowej – Międzynarodowe Standardy Sprawozdań Finansowych (MSSF) przyjęte przez Unię Europejską,
- w obszarze sprawozdawczości pozafinansowej Ramowe Zasady Raportowania GRI (G3.1) z Suplementem dla sektora górnictwa i metalurgii (MMSS – *Mining and Metals Sector Supplement*),
- dodatkowo od 2013 r. uwzględniane są wytyczne raportowania zintegrowanego, proponowane przez Międzynarodową Radę ds. Raportowania Zintegrowanego.

Raportowanie z działań CSR ma bardzo duże znaczenie w przypadku przemysłu wydobywczego. Dotyczy ono w szczególności ochrony środowiska, promowania regionu, zatrudnienia, inwestycji w nowe przedsięwzięcia. W trakcie raportowania należy być wiarygodnym w podawaniu danych oraz pokazywać działania mające realny wpływ na otoczenie, w którym działa firma [*Raport... 2013*]. Należy pamiętać, że jednymi z pierwszych czytelników raportów społecznych są pracownicy, dlatego też wyniki powinny się opierać na danych rzeczywistych. Niestety, dość często możemy spotkać się z sytuacją, iż firma rezygnuje ze stosowania niektórych wskaźników. Dzieje się tak, gdy osiągnięte efekty są gorsze w porównaniu z poprzednimi. Przedsiębiorstwa, chcąc pokazać się od jak najlepszej strony, nie podają niekorzystnych informacji. W wielu raportach opublikowanych na świecie można jednak doszukać się licznych przykładów informowania o nieudanych osiągnięciach firm. Specjaliści twierdzą, że takie postępowanie – przyznawanie się do porażek, lepiej

buduje dobry wizerunek i zaufanie do przedsiębiorstwa. Jednak należy pamiętać, by negatywne wyniki nie pojawiały się zbyt często oraz żeby zawsze towarzyszył im plan naprawczy.

Analizując zasady raportowania GRI w przemyśle wydobywczym, można zauważyć jego zalety, z których najbardziej istotne to:

- wykazanie się stosowaniem dobrych praktyk i najlepszych możliwych standardów w prowadzonej działalności, rozwój systemu kształcenia i doskonalenia kadr,
- zachowanie zasad transparentności i uczciwej konkurencji,
- podkreślenie znaczenia dla regionu (nowe miejsca pracy, rozwój małej przedsiębiorczości, programy zaangażowania społecznego, sponsoring),
- budowanie pozycji wśród konkurentów.

Do wad tego sposobu raportowania zaliczyć zaś można:

- nieuwzględnianie wielu informacji wrażliwych, istotnych dla działań strategicznych,
- unikanie wskazywania wszystkich celów strategicznych.

Raportowanie przekłada się w dużej mierze na budowanie dobrych relacji z otoczeniem i zajmowanie pozycji lidera w swojej branży. Pomaga także przy dokonywaniu ocen oraz promowaniu przedsiębiorstwa jako realizatora dobrych praktyk.

Literatura

- Budzyńska A. i in., 2000, *Strategia Lizbońska, droga do sukcesu zjednoczonej Europy*, Departament Analiz Ekonomicznych i Społecznych, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej.
- Ćwik N., 2013, *Wspólna odpowiedzialność, rola raportowania społecznego*, Forum Odpowiedzialnego Biznesu.
- Green Paper on the Review of Council Regulation (EEC)*, 2001, Commission of The European Communities, no 4064/89.
- Greszta M., 2001, *Nowe wytyczne do raportowania – GRI G4*, <http://raportyspoleczne.pl>.
- Grzybek M., 2013, *Raport: Odpowiedzialny biznes w Polsce. Dobre praktyki*, Forum Odpowiedzialnego Biznesu.
- Hop N., Kudelko J., 2013, *Społeczna odpowiedzialność biznesu jako element strategii rozwoju przedsiębiorstwa górniczego*, [w:] *Dzieje górnictwa – element europejskiego dziedzictwa kultury*, tom V, Wrocław.
- <http://globalreporting.org>.
- <http://www.odpowiedzialnybiznes.eu>.
- Jaroslawska-Sobór S., 2014, *Odpowiedzialna kopalnia. Społeczna odpowiedzialność biznesu w polskim górnictwie węgla kamiennego – studium socjologiczne*, Wydawnictwo Głównego Instytutu Górnictwa, Katowice.
- KPMG International, 2013, *Raportowanie CSR – ankieta KPMG*.
- Kulczycka J., Wirth H., 2010, *Społeczna odpowiedzialność w strategiach firm górniczych*, Zeszyty Naukowe Instytutu Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią Polskiej Akademii Nauk, nr 79.
- Makuch Ł., 2011, *Normy i standardy społecznej odpowiedzialności biznesu (CSR)*, Warszawa.
- Marcinkowska M., 2004, *Roczny raport z działań i wyników przedsiębiorstw*, 2004, Oficyna Ekonomiczna, Kraków.

- Matuszak N. i in., 2012, *Mierzenie efektywności i wpływu społecznych działań CSR*, Forum Odpowiedzialnego Biznesu.
- Nowe wytyczne GRI do raportowania*, <http://biznes.pl>.
- Pakowska S., 2012, *Wytyczne G3 i G3.1 Global Reporting Initiative dotyczące raportowania kwestii zrównoważonego rozwoju – analiza porównawcza*, <http://www.jmf.wzr.pl>.
- Przybylak M., Wojtkowiak M., 2013, *Zmierzyć niemierzalne – metody pomiaru efektywności i skuteczności działań społecznie odpowiedzialnych*, <http://www.asbiznesu.pl>.
- Ranking odpowiedzialnych firm – nowe wytyczne GRI do raportowania*, <http://biznes.pl>.
- Ranking odpowiedzialnych firm 2013*, Dziennik Gazeta Prawna, dodatek, kwiecień 2013.
- Ranking odpowiedzialnych firm 2014*, Dziennik Gazeta Prawna, dodatek kwiecień 2014.
- Raport odpowiedzialny biznes w Polsce. Dobre praktyki*, 2013, Forum Odpowiedzialnego Biznesu.
- Raport społecznej odpowiedzialności biznesu 2010-2011*, 2012, KGHM Polska Miedź S.A., Lubin.
- Raport społecznej odpowiedzialności biznesu 2012*, 2013, KGHM Polska Miedź S.A., Lubin.
- Sobol-Wojciechowska J., Teodorski D., 2012, *Społeczna odpowiedzialność biznesu w KGHM Polska Miedź S.A. w obszarze działalności badawczo-rozwojowej*, Cuprum, nr 1 (62)/2012.
- White Paper on a European Communication Policy*, 2006, Commission of the European Communities.